Din volumul **MUSTUL CARE FIERBE,** 1927

Pânze de paianjeni

Poezia lui Eminescu, cum s-a spus de atâtea ori, e cel dintâi capitol din literatura românească ridicat la culmile producției universale. Paginile nenorocitului cântăreț al *Luceafărului*, strălucitoare de geniu și cercetate de mister, apar dincolo de bariera evoluției noastre literare, și ca o creațiune unică, fără predecesori și fără continuare, se înșiruie alături de operele de artă pe care creierul umanității ni le transmite drept zestre intelectuală a veacului trecut.

Personalitatea lui Eminescu are însă și o specială semnificare pentru noi.

Din scrisul lui s-a închegat mai întâi doctrina naționalismului organic, care a îndrumat întreagă ideologia vremii, și al cărei rezultat e România de astăzi. După divagațiile școalei latiniste, după retorica ușoară cu care ne obișnuiseră imitatorii romanticilor francezi, acest chinuit se coboară cel dintâi în tainele existenței noastre, și smulge de-acolo din adâncime, dogmele imutabile pentru religia unui popor luptător. Crezul lui trece peste spuma ușoară a prezentului și se înfige la „*o miie patru sute*“, descifrând din cronici un cântec de biruință. Deodată cu cultul trecutului el dezgroapă „*limba veche și*

înțeleaptă", în care-și toarnă gândurile înfrigurate, făurind astfel criteriul de căpetenie al unității noastre de simțire. Călător în toate regiunile locuite de români, el creează pe seama unei entități etnice formula unirii politice „*de la Nistru pân' la Tisa*". Călăuzit de concepția lui, Eminescu se zbate cu devotamentul fanatic al omului de geniu, ca s-o ducă la triumf. Articolele din *Timpul* sunt împletituri de fulgere, care țâșnesc din sufletul unui mare reformator. El vine cu ideea purității de rasă, în care găsește singura salvare pentru un neam fărâmițat sub atâtea domnii ostile, copleșit de „*neagra străinătate*". Devine predicatorul încercuirii unui patrimoniu strămoșesc și se închide în „*scripturile bătrâne*" ca într-un turn de apărare, de unde lovește fără milă orice infiltrație bastardă.

Eminescu a biruit deopotrivă și cu literatura lui și cu principiile de etică națională care l-au inspirat.

Cele două generații venite în urmă l-au decretat idolul lor. În afară de zguduitoarea influență literară exercitată pe de-a-ntregul, conștiința publică s-a diriguit la noi de adevărurile lui. De patruzeci de ani încoace toată lupta noastră de dezrobire, toate zvârcolirile minții pentru a ne prinde într-un mănunchi, sunt radiațiuni din credințele poetului. Sub acest raport, el e întâiul mare profet al intelectualității românești. Gândurile i s-au topit pretutindeni ca un fluid înviorător și ni s-au prefăcut în sânge. Cine a trăit aici o viață intelectuală pe vremea regimului unguresc, își dă, poate, mai bine seama, de imensa forță morală cu care ne înarma scrisul lui Eminescu. Procesul de fermentare a fost la fel în toate părțile. Spiritul curent al Vechiului Regat s-a hrănit din

această evanghelie, care s-a învățat în școli, a răsunat la tribună, a determinat mentalitatea oamenilor politici, a străjuit ca o flacără nevăzută după rețelele de sârmă de la Mărășești, și a strigat pe pustele Ungariei în drum spre Budapesta.

Astăzi ideea noastră de stat se clădește pe acest rezon unic de orientare.

Firește, concepția lui Eminescu, familiară nouă, n-a putut ademeni niciodată elementele de import care s-au aciuit aici. Prea era locală această doctrină, prea vorbea românilor de pur sânge, prea scormonea instincte străvechi, ca să poată cuceri pe neofiți. În definitiv, lucrul e perfect explicabil, logica eminesciană se brodează pe un impuls de rasă precis și indestructibil. Nou venitul, adăpostit de noi, cade în afară de acest cerc de simțire. El ne-a trecut granița cu intenții mult mai pozitive, decât dorința unei inoculări sufletești. În materie de suflet, intrusul și-a adus bagajul lui distinct, pe care-l plimbă pretutindeni, fie că scoate petrol la Câmpina, vinde șireturi de ghete la Podul-Iloaii, sau face pe criticul literar la București. Eminescu e o încarnație specifică a solului, scrisul lui o concentrată otravă crescută aici, un fel de hașiș românesc, pe care organismul străin îl refuză. Și poezia și opera de publicist i le poți pătrunde numai în măsura numărului de loturi cu care te-a înzestrat soarta în cimitirile noastre. De aceea, nu e nici o mirare că toți oaspeții literari cu care ne-a hărăzit Dumnezeu nu s-au încălzit de Eminescu. După triumful categoric al maestrului în cerebralitatea țării, ei au tăcut, îmbufnați la început, ca mai târziu să ridice cuvântul cu oarecare timiditate și să devie în sfârșit detractori de-a binele.

Răposatul Gherea[98], acest simpatic nomad al criticii românești, s-a ivit primul care a lansat rezerve asupra cugetării politico-sociale a poetului de la *Junimea*. Rețeta obișnuită a umanitarismului internațional a fost de la început antidotul cunoscutului critic socialist. În ea se rezuma psihologia normală a călătorului care a făcut popas la noi. Atitudinea lui Gherea era cât se poate de simplă și de rezonabilă. Ce ecou puteau trezi în nervii și în mintea lui acești ditirambi ai rasei, de care s-a poticnit el Ahasverul azvârlit de peste Nistru în furnicarul nostru de patimi, și prin ce miracol psihic ar fi fost în stare să înregistreze străinul epopeea lui Mircea de la Rovine? Subconștientul lui Gherea putea oare să vibreze la accentele arhaice de la „o mie patru sute", când un voevod basarab își apără cu arcașii lui „*sărăcia și nevoile și neamul?*". În ce lume de spectri necunoscuți îl invita poetul în avântul lui de retrospecțiune? Nu, operația era prea dificilă, orice sforțare rămânea fără rezultat, fiindcă bietul Solomon Solomonovici, fugarul stepelor rusești, așezat la noi, venea cu un alt instinct istoric, de pe alte tărâmuri. În mod firesc, deci, Gherea opunea un *non posumus* sufletesc operei integrale a lui Eminescu. Cazul criticului de la Ploiești, care era de altfel o inteligență superioară și un temperament de elită, s-a repetat mai târziu cu alți dezrădăcinați. Aceeași mentalitate pornită din aceeași structură de gândire, făcând apel la aceleași subterfugii teoretice, s-a manifestat la toți scriitorii minori dezlipiți din altă zonă etnică pe teritoriul nostru. Desigur, cu vremea tonul s-a schimbat, timidele contestări inițiale au evoluat ținând pas oarecum cu șansele cetățeniei, ivindu-se pe alocurea și nelipsitele note de impertinență...

Astăzi personalitatea lui Eminescu e centrul de greutate al ideologiei naționale care ne ține în picioare. Toți, deci, care sunt dușmanii născuți sau făcuți ai acestei ordine morale, sunt și adversarii naturali ai poetului. După judecata lor, trebuie dărâmată piatra unghiulară, ca să se năruie edificiul întreg. Astfel o serie de termite și-au inaugurat destrucțiunea metodică. Începutul l-au făcut prin a ataca doctrina însăși, fără a afișa numele autorului, ca să nu stârnească o reacțiune violentă. Planul se desfășură programatic, cu tactică și cu persistență. Un cor întreg de emigranți literari bâjbâie împrejur, batjocurind altarul moștenit. Ideea națională cu toate atributele ei e târâtă în noroi. Clișee exotice năvălesc pripit, ca să falsifice aspectul local al unui vechi patrimoniu. În această invazie de străinism, presa, scăpată din mâinile noastre, are rolul de slujnică a fiecărei clipe. Cu ajutorul ei se multiplică infuzoriile parazitare și susțin o acțiune concentrică. Totul merge azi la București pe o luptă bine chibzuită de compromitere și desființare a unui crez incomod. Între trivializarea cultului strămoșesc și sugestiunile de la Moscova, pe mii de game, o vastă claviatură joacă aici o stranie rapsodie, din care orice silabă e îndreptată împotriva noastră.

În sfârșit, acum după atâtea mișcări de învăluire, se dă și atacul frontal. După doctrină i-a venit și rândul maestrului. *Adevărul Literar* a început „*dinamitarea*" lui Eminescu. Domnul *Panait Istrate*[99] a primit această însărcinare, pe care patronii lui o sprijinesc cu o muzică de panoramă stridentă, urlată frenetic din toate rotativele lor. Spectacolul e destul de interesant. Părintele unei Kiraline din mahalalele Brăilei, care a scos capul la

Paris, cu un fitil roșu în mână se repede la blocul de granit. În jurul lui e dansul macabru al sanielevicilor[100], grotesc și cu behăituri orientale. Istrate se îndeamnă, Istrate se încruntă, Istrate se strâmbă, Istrate Panait se ia de piept cu Mihail Eminescu.

Să-l vedem pe Istrate!

*

Invitat de societatea „România Junǎ“ să-și dea micul său prinos pentru un almanah comemorativ, d. Panait Istrate se folosește de acest prilej ca să-și precizeze atitudinea față cu Eminescu.

Autorul *Kirei Kiralina* nu poate fi învinuit de nici o sfială înaintea subiectului. El e foarte deschis, și strigă din răsputeri ca să s-audă departe. Nu ezită și intră de la început cum s-ar zice „in medias res“. După o succintă introducere asupra „istoriei de la începutul lumii și până în zilele noastre“, din care se constată fără nici o îndoială că nu e în buni termeni cu „popii“ și cu „Dumnezeu“, îndrăznețul iconoclast, sprijinit de surprinzătoarea descoperire că „viitorul a fost totdeauna învăluit de un nor de pâclă deasă“ se repede cu o „lovitură de picior“ la piedestalul profetului: „O astfel de credință eronată a fost și idealul de mai bine, *a* (!) bunului Eminescu“. Cum vedeți, d. Istrate din primul moment apare îndușmănit și cu gramatica românească. După această altercație trecătoare, d-sa se ridică brusc ca să-și declare sentința: „Mihail Eminescu s-a condamnat pe sine însuși, și-a mărginit propria sa operă la o meschină notorietate națională, când, ca progres uman, s-a mulțumit să dorească doar binele țării sale“.

În această judecată lapidară se condensează leitmotivul detractorului. Pentru dânsul „se naște întrebarea“: numai *„de la Nistru până la Tisa“* se întindea pământul pe vremea lui Eminescu, și „numai poporul român, credea el (Eminescu) că e demn să cunoască universalele-i gândiri și simțiri“? Urmăriți logica, e admirabilă: *„universale gândiri și simțiri“* de o *„meschină notorietate națională“*... Dar, să lăsăm gramatica și logica, cele două infame născociri burgheze, pe care fiul Brăilei probabil le „trimite la fier vechi“. D-sa, supărat cum e pe *„idealul strâmt“* al poetului, merge înainte: „Fost-a Eminescu folositor chiar și neamului său, dorind binele închis între frontiere? Ajuns-a el la vreun rezultat practic, prea-mărindu-și națiunea și hulind tot ce nu e român“? D. Istrate Panait nu numai că contestă orice „rezultat practic“, dar, de brat cu Kiralina lui, privește de sus cu aere de milă și dispreț: „Sărmane Mihail Eminescu!... cât ți-a fost de greu să pricepi pe uriașii descoperitori și propovăduitori ai ideei de *dezrobire internațională* din apusul Europei, cu care ai fost doar contemporan... n-ai știut să te ridici deasupra granițelor, ba chiar ai făurit arme otrăvite“...

Frontierele și iar frontierele, iată suprema meteahnă a acestui voiajor fără pașaport și fără gramatică pentru care Eminescu „și-a băgat piciorul în capcana naționalismului șovinist, neputincios și sforăitor, l-a slugit cu sinceritate în schimbul unei *coaje* (!) de mămăligă“...

Ei bine, prin ce mijloace se poate ajunge la „înfrățirea universală“, care pare a fi visul d-lui Panait Istrate? D-sa o spune fără nici un înconjur: *„revoluția“* și *„armele disperate, justificat disperate“* ale bolșevicilor; și fiindcă

„puzderia umană nu vede aceste adevăruri", strigă dânsul într-un elan de sinceritate: „*doresc să vie, nu bolșevicii omenoși ai Rusiei, ci hotentoții sălbateci și cruzi, care să-i vâre cu bățul prin șezut, ceea ce ochii ei orbi nu pot să perceapă*". Cu alte cuvinte o operație destul de drastică și perfect umanitaristă... Dar care e ultima etapă pe care „*omenosul*" chirurg social o întrevede pe seama așezării umane? D-l Istrate, sentențios și categoric, ne dă răspunsul: „*Omenirea va fi condusă cu dreptate, în viitor, de oameni inteligenți și generoși, oricare le-ar fi obârșia, așa cum vedem că se produc lucrurile în Rusia de astăzi*".

Am înțeles, bolșevismul e raiul salvator. Cunoaștem teoria, tocmai deunăzi când ne-o lansa *Adevărul Literar*, mai veniseră de peste Nistru vreo cincizeci de bandiți la Tatar-Bunar să ne-o „vâre" cu granate de mină. Replica acestor *omenoși* tovarăși de idei le-au dat-o soldații noștri și cu dânșii suntem chit. Rămâne însă d-l Panait Istrate, rămâne *Adevărul Literar* care-l ocrotește cu surle și cimpoaie, și aici chestiunea e mai complicată. Când zic că e complicată, nu mă gândesc la nașul Kiralinei, ci la întreg valul tenebros care se pregătește în umbră de către diverse amfibii intelectuale, îndopate din greu cu „mămăligă" românească. Povestea personală a lui Istrate e destul de rudimentară și nu tocmai interesantă, ca și gramatica lui. Temperament anarhic, dincolo de ordinea morală constituită, e greu să angajezi o discuție cu el. Argumentele noastre le „*dinamitează*" cu aceeași ușurință cu care a încercat să-și reteze beregata singur. Ce să-i spunem, deci, lui Istrate? Că lupta națională a lui Eminescu, fiind lupta pentru dezrobirea unui colț de

umanitate, nu e decât o pagină generoasă din cartea mare a dezrobirilor omenirii? Că ura lui împotriva străinilor nu era decât revolta legitimă împotriva spoliatorilor care sugrumă viața unui petec de pământ? Ce să facem cu Istrate? Să-i ținem un curs de istorie, ca să-l învățăm că sub cnutul rusesc și sub legea contelui Apponyi, știrbindu-se caracterul unui popor, se comiteau zilnic, la adăpostul legilor, crimele unor tâlhari ai evoluției universale? Ce să încercăm cu Istrate? Să-i dăm pe repezeală noțiuni elementare de sociologie, ca să înțeleagă că a păstra și-a cultiva patrimoniul moral, intelectual și politic al unui neam, oricare ar fi el, hotentot, chiar, înseamnă a completa simfonia largă a universalității, și că deci Eminescu, codificând o doctrină națională, e unul din stâlpii de căpetenie ai progresului uman? Întrebările s-ar putea duce cât de departe, toate ar fi zadarnice însă, fiindcă tulburatul apologet al „înfrățirii universale" se plimbă cu picioarele în gol, *jenseits von Gut und Boese*, cum spune filozoful german, orfan la fel și de țară și de limbă și de orice scrupule teoretice. În acest imperiu nebulos, în care dânsul rătăcește fără inevitabilul pașaport al inteligenței, ar fi prin urmare o pierdere de vreme să-l urmăm, chiar și în cazul când n-ar fi la mijloc imaginea destul de dezagreabilă a unei... beregate...

Există însă aici o întreagă familie de spirite, care vor să „dinamiteze" cu orice preț ideea națională, indivizi pe cari frontierele îi strâng ca niște chingi de fier. Bietul Istrate, împins acum înainte de ei, cu totul chiotul lui nesăbuit, nu e decât exponentul lor de ocazie, un fel de piatră colțuroasă aruncată în obrazul opiniei publice. În

realitate, ei sunt cari se agită și trag sforile. De la încoace, când amuțiseră, acum s-au înmulțit și te împiedeci de ei pe la toate răspântiile. Fie că batjocoresc consecvent țara la gazetă, spurcând tot ce e de baștină sub paravanul unui criticism occidental, fie că profesează cultul amnestiei și al umanitarismului pe seama Goldsteinilor sau a criminalilor din Basarabia, fie că sunt dadaiști de-ai lui Tristan Tzara[101], în fond ei laolaltă sunt una, sunt tot „*neagra străinătate*" lovită cu bici de foc de Eminescu și perpetuată ca o pecingine grozavă pe trupul nostru. Ei se feresc cu toții de un crez național, fiindcă acest crez e singura formulă mântuitoare pe seama unui popor închegat într-o unitate. Ei vor să dea la o parte și pe Eminescu, care le barează drumul ca un bolovan uriaș prăvălit în fața unei prăpăstii. Citiți, de pildă, insultele criticului de casă al *Adevărului Literar,* d. Sanielevici[102], actual impresar al lui Istrate, vechi șampion al „înfrățirii internaționale" și el. Citiți plevușca de reviste pe care din protecția unui capital obscur rotativele le-azvârl necontenit pe piață. Aici nu mai e pur și simplu psihologia intrușilor. Acel *non possumus* sufletesc de care vorbeam la începutul acestor rânduri, neputința străinilor de-a pătrunde manifestarea organică a unei rase. Lucrurile s-au complicat în timpul din urmă și complicația își are aportul ei cotidian. Am trecut și peste perioada de mârâitură surdă și peste străduințele negațiunii sterile, acum se lucrează cu un plan unitar și cu o țintă precisă. Pentru moment ne găsim încă în faza de preparație, pocnesc pe ici pe colo rachete cari luminează ungherele tăinuite ale taberei dușmane, și din insinuări răzlețe putem alege cumplita războire care ne-așteaptă. Istrate cu rectitudinea

lui de somnambul literar, însă înverșunat inimic al „călăului Foch", și deci prost tactician, denunță și planul și ținta: **„sfărâmarea aspirațiilor primitive clădite pe frontiere" și „dreptate cu oameni inteligenți și generoși, oricare le-ar fi obârșia, așa cum vedem că se produc lucrurile în Rusia de azi"**.

*

Se încearcă deci distrugerea ideologiei tradiționale a naționalismului conceput de Eminescu și înlocuirea ei cu cunoscuta formulă bolșevică.

Chestiunea e limpede și oricâte neplăceri sentimentale ni s-ar pune în perspectivă, noi trebuie s-o privim în față, trebuie să ne apărăm. Să ne ierte deci, și *Adevărul Literar* și toți patronii lui mai puțin literari, dacă le mărturisim cu liniște că suntem în gardă de mult și fiind oarecum la noi acasă ne mișcăm destul de sprinten pe câmpul de bătaie. Spiritul public, aici suntem siliți să le-o spunem, se menține încă tot în alvia cea veche. Triumful lui Eminescu e astăzi la noi mai eclatant ca oricând. Românismul „de la Nistru pân-la Tisa", urmându-și misiunea istorică și-a identificat, în sfârșit, după un crunt zbucium milenar, granițele politice cu cele etnice. Nu s-a îndeplinit decât un act de justiție după un rapt de veacuri, normalizându-se astfel viața unui popor și dându-se în același timp un aspect firesc raporturilor naționale din Europa Centrală. Granițele care ieri erau piroane înfipte în carnea noastră, astăzi sunt zidul de apărare al unui bun comun câștigat prin drepturi străvechi. Parii acestor granițe actuale s-au implântat în sânge. Graniță înseamnă deci, la noi, suprema legitimitate morală, înseamnă

biruința dreptății, putință de dezvoltare după rosturile firii, înseamnă limbă, lege, oase de părinți și zâmbet de copii, înseamnă tot ce constituie tezaurul văzut și nevăzut al omenirii „de la începutul lumii și până în zilele noastre", cum ar zice cu înțelepciune d-l Panait Istrate. Oricine ar vrea să le spargă trebuie să-și ia pedeapsa ca un dublu criminal: împotriva noastră și împotriva umanității.

În lături, deci, domnilor, cu refrenul răsuflat al tuturor hienelor internaționale, care se cântărește astăzi cu aur la Moscova pe spinarea mujicului rus, și spre bucuria celei mai sinistre aventuri din câte a cunoscut vreodată istoria. Noi ne păzim granițele nu numai cu baionete, ci cu conștiința limpede a demarcației sufletești la care ne-a îndrumat un mister de procreație etnică. Le păzim din același instinct ancestral ca și Mircea cel Bătrân al lui Eminescu, care-și apăra: „*sărăcia și nevoile și neamul*". Înlăuntrul lor noi vom fi oameni, apostolii umanității, ipnotizați de libertate, dornici de progres și milostivi pentru tot deaproapele nostru. Cine nu înțelege acest impuls firesc, care stăpânește toate fibrele neamului românesc, e ori un zănatic cu picioarele în gol, ori un delincvent ordinar, conștient și interesat. Și într-un caz și într-altul, el trebuie strivit: firește, dacă se poate, fără a face uz de rețeta sadică a *omenosului* vizionar de la *Adevărul Literar,* care, cum am văzut, recomandă pentru situații mai puțin grave „*să-i vâre*" doctrina „*cu bățul prin șezut*".

Rămânem astfel la catechismul lui Eminescu. E un fel de „magna charta" obligatoare și imprescriptibilă la noi. Cine n-o adoptă, îl consiliem să plece, dintr-un sentiment

de creștinească bunăvoință. Dincolo de frontierele pe care le detestă, e liber s-o nesocotească, încercându-și norocul „spoind case" sau scriind cărți cu duiosul certificat al lui Romain Rolland; pentru noi e totuna, fiindcă e trecut într-o zonă de indiferență, de unde miasmele nu ne ating. Aici însă, unde miroase încă a sânge proaspăt, vărsat prin toate văgăunele pentru statornicirea unei idei, „*dinamitarea*" mi se pare cam riscată, și în orice caz prematură. De aceea, să ia aminte întregul clan ocult și totuși știut, care vrea să ne „*arunce la fier vechi drapelurile*". Aceste drapeluri, cu al lor „*nolli me tangere*", se răzbună crud uneori. Eu îmi permit să mă fac ecoul admonițiunii lor bătrânești de pe-acum, suportând, desigur, toate dezagrementele...

Cât despre Mihail Eminescu, detractorii lui să fie liniștiți. Credința poetului rămâne neștirbită, păzită bine de mințile limpezi, cum erau odinioară păzite de Moise *tablele legii* pe muntele Sinai. D-l Panait Istrate, în variatele sale contribuții autobiografice cu care-și întreține cititorii, spune, undeva, că a „măturat pânze de paianjeni". Îi facem cunoscut că suntem și noi mulți aici care ne îndeletnicim cu această meserie. De câte ori în jurul altarelor străvechi se ivesc astfel de insecte antipatice și vor să-și țese pânza otrăvită cu mirosul lor greu și botul lacom întins după pradă, noi luăm măturoiul și măturăm...

...Și vom mătura totdeauna!

Ethnos

OCTAVIAN GOGA

NAȚIONALISM DEZROBITOR

ALBATROS